

Slovo Buddhovo

Nyánatiloka
Květoslav Minařík

Slovo Buddhovo

Vydavatelská řada PŘÍMÁ STEZKA
Svazek 9

CANOPUS

NYÁNATILOKA MAHÁTHERA
KVĚTOSLAV MINAŘÍK

Slovo Buddhovo

CANOPUS
Praha 2013

SLOVO BUDDHOVO

Výtah z mravně-filozofické soustavy Buddhova učení podle
znění „původních knih sepsaných v jazyce páli“.

Sestavil, přeložil a vysvětlil
NYÁNATILOKA

Překlad do češtiny podle pátého anglického vydání
„Ostrovní poustevna“ Dodanduwa, Cejlon
1935

Vydáno s laskavým svolením Buddhistické vydavatelské
společnosti na Srí Lance (Buddhist Publication Society, Inc.)

© Buddhist Publication Society, Inc., 2013

© Květoslav Minařík, 2013

ISBN: 978-80-87692-80-6

POZNÁMKA VYDAVATELE

Kniha Slovo Buddhovo je tvořena různými pasážemi pálijského zákona (jeden z nejstarších souborů buddhistických kanonických textů). Nyánatiloka Maháthera vybíral texty tak, aby podávaly systematický přehled buddhistické nauky prostřednictvím vlastních slov Gótamy Buddha. Nyánatiloka také k textům na některých místech doplnil své vysvětlivky.

Podkladem tohoto českého vydání je anonymní český překlad pátého anglického vydání, zveřejněný poprvé v roce 1936 (Revata, Dvůr Králové nad Labem). Ten se dostal do rukou Květoslavu Minaříkovi patrně v šedesátých letech 20. století, a protože jej považoval za velmi hodnotný, doplnil jej svými komentáři.

Překlad z roku 1936 jsme mírně upravili, abychom tak text přiblížili současné češtině a také abychom opravili některé zřejmé nesprávnosti v něm, včetně přepisu pálijských výrazů.

K dalšímu studiu Slova Buddhova je možné vyhledat také řadu dalších podkladů. Čtenářům jsou k dispozici i novější překlady tohoto spisu s buddhistickými texty přeloženými přímo z jazyka páli. Je to např. překlad dr. Mirko Frýby z r. 2010 nebo řada dalších edic ve světových jazycích.

Nyánatiloka Maháthera (1878–1957) byl jedním z prvních Evropanů, kteří obdrželi buddhistické mnišské svěcení. Jeho řádové jméno Nyánatiloka vychází z pálijštiny a patrně by mělo být do češtiny přepisováno spíše jako „Nánatilóka“, což znamená Znalec tří světů (pálijsky *ñána* = poznání; *tilóka* = tři světy).

Z PŘEDMLUVY K PRVNÍMU VYDÁNÍ Z ROKU 1907

Především chci podotknout, že Slovo Buddhovo nemá být uvedeno do Buddhova učení ani knihou o buddhismu, kterou přečteme a odložíme. Jejím účelem je sestavit systematický výtah Buddhova učení pro ty, kdo jsou již seznámeni s jeho základními myšlenkami, a shrnout v jeden celek jeho různé části, které se na první pohled jeví, jako by byly bez souvislosti, avšak které se nakonec sbíhají v jediném bodě: oprostění od utrpení, jak se o tom vyjádřil Buddha, jehož slova uvádím jako heslo:

Jen jednomu učím, bratři,
zvěstuji vám nadále jako dříve:
utrpení a oprostění od utrpení.

Z PŘEDMLUVY K TŘETÍMU VYDÁNÍ Z ROKU 1928

Spis Slovo Buddhovo, které skutečně poprvé podává jasný a podrobný výklad Buddhova učení, dokazuje zároveň, že není nějakým druhem vybrané filozofie, nýbrž že tvoří ve skutečnosti nedělitelný celek, v němž každá jednotlivá část tvoří naprosto nutný a nezbytný článek...

Zkratky

D. – Dígha-nikája

M. – Madždžhima-nikája

A. – Anguttara-nikája

S. – Samjutta-nikája

Dhp. – Dhammapada

Ud. – Udána

It. – Itivuttaka

Snp. – Sutta-nipáta

ÚVOD

1. Buddha, Osvícený nebo doslova Vědoucí, je čestné pojmenování, jež bylo dáno indickému mudrci Gótamovi, zakladateli eticko-filozofického systému, který je v Evropě znám pod jménem buddhismus. Buddha se narodil ve městě Kapilavatthu na hranicích dnešního Nepálu v druhé polovině šestého století před Kristem jako syn jednoho z knížat severní Indie. Až do svého 29. roku, kdy se zřekl světa a změnil svůj knížecí život za život žebravého mnicha, žil se svou ženou, kněžnou Jasódharou, která mu porodila syna jménem Ráhula, který se později stal Buddhovým oblíbeným stoupencem.

2. Dhamma, Zákon vesmírového pořádku, vyhlášený Buddhou, byl sepsán ve starém jazyce páli a je zachován ve třech velkých sbírkách knih, v Tipitace, tj. ve třech koších Buddhových řečí, totiž ve Vinaja-pitace, v Sutta-pitace a v Abhidhamma-pitace. – Vinaja-pitaka je sbírka příkazů a kázně, jež většinou obsahuje pouze předpisy, jimiž se řídí život mnichů. – Sutta-pitaka je sbírka rozmluv a řečí, jež jsou učením o oproštění; toto učení je obsaženo ve Čtyřech ušlechtilých Buddhových pravdách. – Abhidhamma-pitaka je sbírka filozofických úvah, jež se výhradně zabývají spletitým psychologickým zkoumáním.

3. Sangha, společenstvo, je řád bhikkhuů, žebravých mnichů, jež založil Buddha a jenž trvá do dneška ve své původní formě v Barmě, v Siamu (Thajsku), v Kambodži, na Srí Lance (Cejlonu) a v Čittágongu (Bengálsku). S džinistickým řádem je Buddhův řád nejstarším klášterním řádem na světě. Nejvyspělejšími učedníky

Buddhy z doby jeho života byli: Sárputta, jenž podle Buddhy ovládal dokonale dhammu – učení; Moggallána, jenž vládl všemi nado-
byčejnými silami; Ánanda, oddaný učedník Buddhy a jeho stálý
průvodce; Kassapa, předseda rady v Radžagaze, jež byla ustavena
bezprostředně po Buddhově smrti; Anuruddha, metafyzik, a Ráhula,
Buddhův syn. Jidášem mezi Buddhovými učedníky byl Dévadatta,
Buddhův bratranec.

Buddha, dhamma a sangha jsou tzv. Tři klenoty (v řeči páli
Ti-ratana), před nimiž se sklánějí všichni buddhisté v nejhlubší
úctě, neboť je považují za nejúctyhodnější a nejposvátnější jevy
na světě. – Buddha je učitel, jenž sám odhalil, uskutečnil a hlásal
světu zákony o vykoupení. Dhamma je zákon hlásaný Buddhou
a řídí se jím snaha o oproštění. – Sangha je řád učedníků, kteří už
uskutečnili nebo se stále snaží uskutečňovat učení zákona o oproš-
tění. – Jinými slovy: Buddha je učitel, dhamma učení a sangha
řád stoupenců Buddhova učení, již dhammu – učení plní a usku-
tečňují. – Nebo: Buddha je objevitel stezky a vůdce, dhamma je
stezka a sangha řád stoupenců, kteří krácejí po této stezce.

V naší době existuje původní buddhismus pouze v Barmě, v Si-
amu (Thajsku), v Kambodži, na Srí Lance (Cejlonu) a v Čittágongu
(Bengálsku).

Hlášení se k tzv. Trojnásobnému útočišti (v řeči páli Ti-sarana),
jak je přijali Buddhovi přívrženci, zůstalo stejné jako za doby Budd-
hovy, totiž:

Utíkám se k Buddhovi,
utíkám se k učení,
utíkám se k mnišské obci.

Nyánatiloka, 1935

ÚVOD KVĚTOSLAVA MINAŘÍKA

Buddhismus není učení zapadlé historie, jakou křísíme na doplnění všeobecného vzdělání, často samoúčelného. Je to věčně živá nauka použitelná k řešení podstatných životních problémů. Může člověku odpovědět na otázky vznikající, když se všemi svými tužbami stojí před zevním světem jako před labyrintem nepřehledných jednotlivých situací a zajímalo by ho jak je řešit a splnit tak své smyslové tužby.

Nebudu tvrdit, že buddhismus někomu poslouží právě ke splnění smyslových tužeb. Rozhodně mu však poskytne klíč k poznání vzájemných souvislostí toho všeho, co se kolem něho děje; to pak už samo uhasí jeho tužby. Jinak nemohou být nikdy splněny, protože jejich počet neustále roste a jsou stále různorodější.

Nebuddhistu může na buddhismu velmi zaujmout, že to je praktická psychologie, jejíž úroveň naše věda dosud nedosáhla a nedá se ani čekat, že jí dosáhne. Buddha spěje k poznání životních problémů dokonalým rozlišováním všech psychických jevů, v nichž je každý jedinec permanentně ponořen, tj. dokonalou introspekci. Její objektivitu zaručuje postupné školení se v abstrahování vědomí, myšlení a úvah od všech psychických procesů a psychologických jevů. Na rozdíl od domnělého noření se myslí do své vlastní bytosti, jak to dělávají mystikové a jež mívá za následek unesení různými kategoriemi citů a vytržením různé povahy, používají dokonale informovaní buddhisté tzv. extenzivní koncentraci. Tu je nutno chápat jako maximálně rozšířené pozorování smyslově vnímaného světa a postupné převedení tohoto pozorování do oblasti psychických procesů, k nimž dochází ve vlastní bytosti.

Tato metoda bádání v oblasti vědomého mentálního, emocionálního, pudového a podvědomého žití je naprosto spolehlivá. Psycho-

logovi mohou při vyšetřování různých psychických a emocionálních procesů u druhých lidí uniknout celé aglomerace psychických jevů. Buddhistovi, který dobře bádá ve své bytosti, však nemůže uniknout nic, pokud se už uschopnil registrovat každé hnutí mysli, citu a vnímáního aparátu stále se zdokonalujícím sebezpozorováním.

Bádání buddhisty však nesměřuje k integraci jeho poznatků do nějakého vědního oboru. Je zaměřeno k poznání moci tzv. neodolatelných popudů; právě v nich vidí pramen všech osobních strastí. Samozřejmě přitom nejde o strast vzniklou pádem kamene na nohu nebo bolením břicha z přesycení. Jde o takovou strast, jaké bývá vystaven mladík, který se začíná rozhlížet po světě a ten mu odpírá plnit vše, po čem touží. Takové „zastaralé“ problémy má ještě stále část mládeže, i když si jiná její část uzurpuje možnost ukájet své chťiče prostředky, jež často nelze vůbec schvalovat. Cesta této mládeže nevede k odstranění strastí, jak jí rozumí buddhismus. Její cesta se vine po okraji propasti mravního zničení a jeho následky nám již blyskají před očima v její zločinnosti.

Buddhismus je moudřejší než primitivní laická morálka. Zajímá jej takový plamen duševního života, jaký věčně stravuje ty, kdo z různých důvodů nezískávají požitky a peníze přepadáním svých bližních a jejich vražděním. Taková cesta je mu cizí. Místo toho obrací zřetel k duševním hnutím, z nichž tento plamen vzniká, a ukazuje cestu k vyhlazení těchto hnutí v podstatě jen rozvinutím vůle nechtít se ukájet.

Vím, že to mnohým lidem zní velmi nesympaticky, zpátečnický; vždyť se přece chlubíme všeobecným pokrokem. Jenže nestojíme před fasádou života, ale před prostými skutečnostmi, jejichž zákonitosti nelze přetvářením fasády změnit. Proto je třeba udělat v sobě pořádek rozvinutím nechtění. Jen tak dospějeme k blaženosti nežádostivých; extenzivní soustředování nás přitom zajistí před duševním úpadkem, před rozvíjející se indolencí. Naopak. Když buddhista překonal rozličná nutkání, pramenící z jeho emocionální, pudové a atavistické přirozenosti, nepropadá defektnímu pozorování své vnitřní přirozenosti. Pomocí extenzivního soustředění se rozvine do stavu mudrce, jenž

je schopen obsáhnout celou problematiku reflexní činnosti smyslů a dospět tak k poznání nekonečných možností systematických absorpcí sebe-vědomí do nejvyšších kvalit kosmu. A bída touhy ukájet smyslové chtíče? Ta mizí v přesném poměru ke kvalitnímu poznávání kosmického tvůrčího procesu. Pro člověka, který žije ve zcela ovládaném a stále více rozvíjeném vytržení, jež ho povznáší z úrovně transcendentního žití k rozličným božím trůnům, posléze ke kvalitám světa transcendentního a konečně pak až ke kvalitě absolutna, se smyslové chtění stává bezcenným. Jeho protikladem je dosažená svoboda, poznávaná posléze jako skutečná spása. A této spásy bylo dosaženo vlastním úsilím a prostředky, které jsou v dosahu každého člověka a jsou konečně jen lidské.

Tato kniha proto není učením zaprášené dávné minulosti; její učení je vždy aktuální a pozvedá člověka nad úroveň jakéhokoli druhu osobní strasti. Proto ji doporučuji jako příručku k vážnému studiu i jako příručku pro řešení veškerých životních problémů v celém jejich rozsahu.

Květoslav Minařík

SLOVO BUDDHOVO
ANEB
ČTYŘI UŠLECHTILÉ PRAVDY

M. 141 Buddha, dokonalý a osvícený*, bratři, zvěstoval, hlásal, vybudoval, odhalil a vysvětlil Čtyři ušlechtilé pravdy a tím zřídil a prohlásil v oboře Isapatanské v Benáresu svrchované království pravdy, jež nemůže být nikým ani popřena ani vyvrácena; žádným asketou ani knězem ani žádným nebeským nebo pekelným tvorem ani bohem ani kýmkoli jiným na světě.

*Bohem se myslí bytost neviditelného světa řádově vyšší než bytosti lidské a andělské**.*

Které jsou tyto Čtyři ušlechtilé pravdy? Jsou to: 1. ušlechtilá pravda o strasti; 2. ušlechtilá pravda o vzniku strasti; 3. ušlechtilá pravda o zániku strasti a 4. ušlechtilá pravda o stezce vedoucí k zániku strasti.

Buddhismus je tedy učení nenáboženské. Jak později uvidíme, je to učení reálné, psychologie svého druhu. Vyvěrá z dobrého pozorování všech pochodů, k nimž dochází v bytosti žijící přirozeně. Přirozený způsob života vede k nevyhnutelným následkům zase jen nenáboženského typu, tj. k následkům povahy sociální a k pocitově prožívaným stavům, jež jsou výsledkem vlivů „složených“. Tyto vlivy a stavy jsou vytvářeny jednak individuálním uzpůsobením člověka, jednak společností, v níž žije.

S. 54 A Buddha pravil: Dokud, mniši, jsem nedosáhl dokonalého vědění a správného poznání o těchto čtyřech ušlechtilých pravdách, dokud mi v mém nitru nebyly naprosto jasné, dotud jsem si nebyl jist, zda jsem dosáhl onoho svrchovaného osvícení, nepřekonatelného na tomto světě s jeho nebeskými a pekelnými tvory, s bohy a se

* Tathágata – „takto dokonale jdoucí“ – je označení, které si dává Buddha obvykle sám, když mluví o sobě, o buddhovi minulosti nebo o buddhovi budoucnosti. Jeho žáci jej nazývají Bhagaván, Požehnaný, nebo Satthar, Mistr, nebo Sugata, Vítaný, Blažený.

** Komentáře Květoslava Minaříka jsou uvedeny kurzívou, vysvětlivky Nyánatiloky Maháthey menším písmem. (Pozn. vyd.)

zástupy asketů, kněží a lidí. Jakmile jsem však dosáhl tohoto vědění a správného poznání těchto čtyř ušlechtilých pravd, vzniklo ve mně přesvědčení, že jsem dosáhl onoho svrchovaného a nepřekonatelného osvětlení.

Na rozdíl od mystiků křesťanských si tedy Buddha je jist, že nedosáhl svrchovaného a nepřekonatelného osvětlení tím, že začal prožívat tzv. nebeské milosti, nýbrž tím, že poznal zcela zevrubně Čtyři ušlechtilé pravdy. Tím se totiž stal pánem svého svrchovaného a nepřekonatelného osvětlení, které je ovocem příslušné snahy.

Představa, že naše bezprostředně prožívané osudy určují nebeské nebo božské mocnosti, je výsledkem osobních úvah nepodložených ani věcným nazíráním ani dobře identifikovanou osobní zkušeností. Bohové i nebeské moci udržují s lidmi kontakt pouze na základě příslušných duševních stavů; stejně s nimi udržuje kontakt lidská spodina, jestliže k tomu má předpoklady náplní své mysli a kvalitou duševních stavů.

Tomu samozřejmě téměř nikdo nevěří. Jde totiž o velmi jemné psychologické nitky, jež tyto vztahy zprostředkují, a ty unikají příliš hrubému a povrchnímu zjišťování. Člověk jistě dovede zachytit radostné nebo zlobné rozechvění svého nitra, ale takto jemně se uplatňující vnitřní příbuznosti a vztahy mu vesměs unikají. A přece vskutku neexistuje žádný tvůrce člověkovu osudu vyjma jeho samého. To se však nedá poznat jinak než sledováním oněch jemných psychických napětí, jež umožňují zločincům dorozumět se tak snadno se zločinci a nábožensky naladěným lidem s lidmi stejného zaměření, smýšlení nebo náklonností.

Buddha mluví o Čtyřech ušlechtilých pravdách. Ty se při běžném povrchním pohledu nezdaří mít tak hluboký dosah. Teprve když uvážíme, že nikdo, pokud ovšem není hluboce zaslepen, nehledá určité slasti, nýbrž jen odstranění strasti, pak pochopíme, co asi znamená přesná definice strasti, přesné rozpoznání jejího vzniku a zániku i terapie jejího odstranění. Při úvahách o těchto Čtyřech ušlechtilých pravdách jistě každý člověk objektivně nazírající na svět přijde na to, že věčná

vnitřní nespokojenost nemůže být překonána ani alkoholem ani zaléváním stálými nebeskými milostmi. Každému objektivně nazírajícímu člověku je jasné, že skutečné odstranění strasti musí vyvérat z bytosti, která musí produkovat blažeností podbarvený indiferentismus; to je ovšem možné pouze vyhlazením smyslové žádostivosti.

Jenže lidé milují slepotu. Místo absolutně se uplatňujícího zákona o činech a jejich následcích chtějí vidět svět řízený vnějšími, případně nebeskými mocnostmi. Pak už rozvíjejí inflaci „ctností“, jimiž by rádi tyto mocnosti podvedli. Vypočítají si, kolika modliteb je třeba k získání nebeských milostí nebo jaké společenské skutky, jaké manželské soužití, chování se k dětem apod. Jako opak těchto lidí vystupují ateisté s teorií, že místo božských milostí jsou užitečnější výhody bezprostřední; k nim ovšem nelze dospět jinak než násilím. Tak se svět utápí v bludu, který se ještě zesiluje rozličnými teoriemi o nejlepší společenské morálce.

Buddhovy Čtyři ušlechtilé pravdy, z nichž tak jasně vysvítá, že k nim je třeba morální sebezpřetvoření, nechce přijmout nikdo: ani lidé nábožensky založení ani ateisté. Oba tyto druhy lidí chtějí všechno dobré získat bez osobních obětí. Pokud se lidé věřící snaží udělat ze světa nebe slušným chováním, pak z toho chtějí pouze těžit zevní výhody bez obětí obsažených v těžkém úkolu sebe přetvářet mravně. Ateisté si chtějí ze života udělat nebe tím, že druhým působí případně až nesnesitelné peklo.

Čtyři ušlechtilé Buddhovy pravdy se oběma těmito extrémům vyhýbají a poučují nás, že sama bytost produkuje věčně hledané štěstí, a to bez dělání útrap druhým nebo bez laciné zkroušenosti těch, kdo se utěšují teorií, že „koho Bůh miluje, toho křížkem navštěvuje“. V tomto případě totiž ono „potom“ není k ničemu.

M. 26

A odkryl jsem onu hlubokou pravdu, těžko proniknutelnou, nenasnadno srozumitelnou, konejšivou a vznešenou, již nelze dosáhnout pouhým rozumováním, pravdu zřejmou pouze moudrému tvorů.

Svět však je oddán požitku, kochá se rozkošemi a je nadšen pro zábavy. Vskutku, tvor tohoto světa sotva pochopí zákon podmíněnosti, závislého vznikání (patičča-samuppáda) všech věcí; bude mu

nepochopitelný i zánik všeho utvářeného i zanechání podkladů pro znovuzrozování, potlačování tužeb a lpění, odpoutávání, vyhasnutí, nirvána.

Jsou však tvorové, jejichž oči jsou jen málo zastřeny prachem; ti pochopí pravdu.

Jako zajíc prchá před kýmkoli, kdo jej vyruší, protože si svůj pocit bezpečnosti založil na klidném okolí, tak světský člověk prchá před objektivním hodnocením příčin svého potenciálního neklidu, jestliže jej někdo tímto hodnocením napadne. Neschopen vzdát se smyslových chtíčů, přijímá pouze takové teorie, jež jej ponechávají v jeho relativním živočišném klidu. Když už musí uvažovat o strasti, jež jej s nadměrnou silou postihuje, utíká se k víře, že příčinou jeho osudů jsou tvorové a věci vnější, tvořící jeho prostředí nebo okolí.

Nezáleží na tom, zda hledá příčinu v lidech kolem sebe, když je ateista, nebo v Bohu, když je „věřící“. Vždy to svědčí o jeho povrchnosti, pohodlnosti, lenosti. Kdyby jimi nebyl postižen, viděl by logickou souvislost mezi tím, co prožívá a jaký vnitřně je. Když tyto souvislosti vidí, je už člověkem nadaným duchovně, i když jej náboženské otázky nikdy nezajímaly nebo se dokonce kloní spíše k ateismu než k teismu. Neboť ani buddhistické řešení životních problémů není náboženské, nýbrž psychologické. Zákon o příčinách a následcích svědčí ovšem o nematerialistickém pojetí života, i když toto pojetí nepostrádá racionální přístup ke všemu, co se děje a je.

PRVNÍ PRAVDA

UŠLECHTILÁ PRAVDA O STRASTI

D. 22 Nuže, co je ona ušlechtilá pravda o strasti? – Zrození je strast, stárnutí je strast, smrt je strast, starost, nářek, bol, zármutek a zoufalství jsou strast; nedosažení toho, po čem toužíme, je strast; krátce oněch pět skupin lpění tvořících osobnost je strast.

Co je zrození? – Porod tvorů náležejících tomu nebo onomu druhu, jejich zrození, jejich početí, jejich vstoupení do života, zjevení se pěti skupin lpění, vznik smyslové činnosti – to je zrození.

Zrozením (džáti) se zde rozumí úplný zárodečný průběh od početí do porodu.

Zrození je tedy jednak fyzické, jednak abstraktní, pokud si zjevení pěti skupin lpění a smyslovou činnost nechceme personifikovat. Ovšem ani zjevení se pěti skupin lpění ani vznik smyslové činnosti nemůžeme vysvětlovat jako jevy samy o sobě. Proto v textu není nic symbolického.

D. 22 A co je stárnutí? – Úpadek životnosti tvorů toho nebo onoho druhu; jejich stárnutí, chřadnutí, šedivění, vrásčení, křehnutí životních sil a umdlévání činnosti smyslů je stárnutí.

A co je zmírání? – Odchod a mizení tvorů toho nebo onoho druhu ze života, jejich zničení, zhynutí, dovršení jejich životního období a rozpad tělesných součástí je smrt.

A co je starost? – Soužení, obavy, vnitřní bol a žal, jež vznikají tou nebo onou ztrátou nebo neštěstím, které tvora postihnou, je starost.

A co je nářek? – Pláč, bědování a naříkání, stav lkaní a lítosti, které tvora postihnou pro jakoukoli ztrátu nebo nehodu – to je nářek.

A co je utrpení? – Tělesná bolest a nevolnost a bolestný a zkrusující duševní pocit – to je utrpení.

A co je zoufalství? – Tíseň a bezradnost, jež vzniká tou nebo onou ztrátou nebo neštěstím, nouze a beznadějnost jsou zoufalství.

A co je utrpení z nedosažení toho, po čem toužíme? – Když tvořové podrobení zrozování pojmu přání: Kéž bychom tomu všemu nepodléhali, kéž bychom se nerodili! Kéž by nás nečekalo žádné další znovuzrození! Když podléhají tělesnému úpadku, onemocnění, smrti, starosti, nářku, bolu, žalu a zoufalství a pojmu přání: Kéž bychom to vše neměli před sebou! Toho všeho však nelze dosáhnout pouhými tužbami, takže nedosáhnout toho, po čem kdo touží, je utrpení.

Utrpení má konkrétní příčiny, a proto je nelze odstranit jinak než přímým zásahem do způsobu života. Tento zásah může být různý podle toho, jak člověk život chápe. Primitivní názor se vyhýbá utrpení vírou v Boha, od něhož člověk očekává omilostnění. To je postoj člověka věřícího. Jenže v Boha už mnoho lidí nevěří, a proto víru ve vysvobození ze strasti a utrpení vkládají do organizované pomoci; jejich otěží se však chápou samozvaní vůdci trpících.

Sobectví všech však činí tuto vytouženou pomoc neuskutečnitelnou. Všichni ti, kdo zdánlivě chtějí pomoci lidem k odstranění utrpení, vždy nějak ztroskotají a velmi často pomohou pouze sobě – většinou nikoli od utrpení, nýbrž majetkově nebo zvětšením své osobní moci. Ale takový už je svět. Nemůže se probudit k jednoduchému poznání, že každé utrpení je relativní a lze je z největší části odstranit redukováním denních potřeb, jejichž kvantum určují smyslové chtíče. Úplného odstranění veškeré bídy se dosáhne tzv. zasvěcením, jímž člověk dospívá k tomu, že si už neváží ani sám sebe, protože se považuje za manipulovatelný jev.

Ne! Přát si, aby toho neb onoho zla nebylo, je projev hlubokého duševního zatemnění a bludu. Vše záleží pouze na tom, jak se člověk krotí ve svých tužbách; ti, kdo tužby zcela vymýtli, netrpí už vůbec. A snaha lidské společnosti, aby se odstranilo osobní utrpení jedinců? – Ta nikdy